

Filozofi, kako glasi uobičajena tužbalica, žive van sveta, a to i ne slute. Oni spekuliraju u senci koju baca njihovo vlastito tumačenje sveta, o prirodnim naukama ne znaju ništa, a o genetskom inženjeringu još manje. Mislioci među sobom po pravilu održavaju mir. Omiljen je ovaj krug *Minds-and-More* kongresnih filozofa koji mnogo putuju i greju se na ognjištu međusobnog prisnog prijateljstva: "čujemo se telefonom".

Dok postmetafizički orijentisana filozofija više sebi ne uzima u zadatak da tumači svet u celini, prirodne nauke se bodro petljaju u stvaranje biokosmičke slike čoveka. Publika ponizno hvali evolutivnu biologiju kao sliku sveta. Društvo pada na kolena pred astrofizikalnim liturgijama i kličući prima blagosiljanje koje nude istraživanja na majmunima. **O**vo bi se moglo promeniti. Filozof Peter Sloterdijk, koji predaje u Karlsruheu, izazvao je skandal jednim predavanjem u bavarskom zamku Elmau. Filozofska scena bruji – doduše zaklanjajući se rukom. Ako se izuzmu prilozima u *Frankfurter Rundschau* i jedan alarmantan izveštaj u *Süddeutsche Zeitung*, prave diskusije i nema. Konačno je hajdelberški profesor Eno Rudolf uzeo jasnog Platona u zaštitu od službe Sloterdajku, što je, takođe, bila jedna od tema (*Frankfurter Rundschau* od 20. avgusta). Ostala filozofija sa akademskim smeštajem nije se mešala. Sloterdijk je, na kraju krajeva, najbliži savetnik Sigfrida Unselda i njegova izdavačka kuća Suhrkamp je ugledan smeštaj, naročito za vlastite knjige.

Nije uspelo "uništavanje divljine" u čoveku

Jednim udarcem Sloterdijk je želeo da okonča neprijateljstvo filozofije i prirodnih nauka, kako bi pomirio znanje i duh, filozofiju i prirodne nauke. On pred očima ima radnu zajed-

nicu, oslobođenu demokratije, koju čine pravi filozofi i genetski tehnolozi, koji se više ne bave moralnim pitanjima, već primenjuju praktične mere. Ovo elitno društvo ima zadatak da uz pomoć selekcije i odgajanja napravi genetsku reviziju istorije ljudskog roda. Tako će se uskoro ostvariti Ničeov najlepší san: Zaratustrina fantazija o natčoveku.

Svoj pledoaje za genetsko-tehnološku selekciju Sloterdijk zasniva na jednoj mračnoj dijagnozi. U eskalirajućoj modernini, kaže on, raste varvarski potencijal civilizacije. Sve je veće "svakodnevno bestijalizovanje ljudi u medijima razobručene zabave". "Prošla je era novovekovnog humanizma, pošto više nije održiva iluzija da se velike političke i ekonomske strukture mogu organizovati prema modelu prijateljavanja u literarnom društvu". Nije uspelo "oslobađanje čoveka od divljine koju nosi u sebi", a "budućnost humanosti" je u lošim rukama dok god se nalazi u starim "medijima humanizovanja". Ako iskrivljeno drvo humaniteta valja još samo za muzej lutaka prosvetiteljstva, pitamo se "kako se može ovladati... aktuelnim tendencijama zapadanja u divljaštvo". Šta "pripitomljuje čoveka, ako je humanizam, kao škola pripitomljavanja čoveka, propao"? Ako su "dosadašnji naponi samopripitomljavanja u stvari doveli samo do preuzimanja moći nad svim bivstvujućim"?

Humanizam je, kaže Sloterdijk, bio deo onog problema nasilja za čije se rešenje oduvek izdavao. Njegove lekcije čoveka dresiraju i izobličuju - sve do formata patuljka. "Domestikacija čoveka je naopaka zamisao, od koje je humanizam, od antike pa sve do danas, skretao pogled". Civilizacijsko "odgajanje koji vodi tome da se bude mali", citira Sloterdijk socijal-darvinističkog Ničea, stvara bezazlene ljude, bedne i podle, koji imaju svoja sićušna zadovoljstva za dan i za noć.

Oni sada ovde pužu. "Veštim povezivanjem etike i genetike" odgoj je ljude tako "zgotovio, da sami sebe odgajaju da budu mali". U bezazlenom, a ipak podivljalom čoveku, pretvaranje ljudskog roda u "domaće životinje" dostiže smrtonosni nivo na čitavoj planeti.

"Šta još pripitomljuje čoveka?" Na trenutak se Sloterdajk grčevito hvata svog kućnog boga Martina Hajdegera – i ostaje gorko razočaran. Obožavani Hajdeger, žali se on, u "neuporedivo tmurnim godinama posle (!) 1945", zavukao se u svoj zaklon i introvertirao se u pobožnog "čuvara Bića". Ono što je tada bilo anahrono, ali razumljivo, danas je opasno. Ovo vreme ne traži pastirske igre, već odluke. Ono pritiska. Nasilje raste. "Dovoljno je sebi razjasniti da će naredni dugački vremenski rasponi za čovečanstvo biti periodi političkih odluka o ljudskom rodu". Ali, Sloterdajk već vidi "čistinu". Otud genetska tehnologija sa svojim instrumentima selekcije i uzgoja. "Čistina je istovremeno i bojno polje i mesto odluke selekcije". Nije li već Niče naslutio borbu između onih koji "odgajaju male i onih koji odgajaju velike (...), humanista i superhumanista, prijatelja čoveka i prijatelja nadčoveka"?

Ovo već svako može da razume. Pošto čovek ne može u isti mah da bude i bezazlen i varvarin, lekcije prosvetiteljstva se moraju zameniti se-lekcijama genetske tehnologije. Pošto se ovo životno pitanje ne sme prepustiti slučaju, ili čak genetskim tehnolozima, koji mogu pogrešiti, Sloterdajk zahteva "kodeks antropotehnika". Za "otvoreno planiranje osobina" nadležne su samo duhovne elite, takozvane "glavne kulturne frakcije" društva. U svakom slučaju, kako njihov novi natčovek treba da izgleda, ostaje u mraku ponora. Kao prva mera razmatra se pretvaranje "fatalizma rođenja" u "opcionally rađanje" i "prenatalnu selekciju".

Pošto se radi o finom genetskom podešavanju, naročito su pogodni filozofi starog kova. U "etici antropotehničke upotrebe moći" i superhumanog planiranja osobina, njihova reč je odlučujuća. Ovi "mudraci", očigledno imuni na duhovni virus humanističke bezazlenosti, raspolazu "praslici bliskim" kriterijumima selekcije i poseduju jedan naročiti prilaz istini ljudskog bića. Kod njih je "najživlje sećanje na nebeske prizore Najboljeg". Ostale odgaja mislilac.

Moralne skrupule? Naprotiv. Ni u kom slučaju elita ne sme da se odrekne "uloge selektora" i da na sebe ne primi odgovornost. "Puko odbijanje i odustajanje neće uspeti zbog vlastite sterilnosti, ukoliko u budućnosti dođe do toga da se igra (!) aktivno preuzme". Usput Sloterdajk podseća na Platonov dijalog *Politikos*, da bi prividno bez komentara govorio o budućnosti. U stvari, Platon mu daje model kako da genetsku tehnologiju prevedu u biopolitiku. Nije li "platonovski zoološki vrt" srećno iza sebe ostavio zabludu egalitarističke demokratije? Ne govori li već Platon o "odgajivačkom upravljanju reprodukcijom"?

Pod neonskim suncem genetske tehnologije Platonova vladavina elite se iznenada presijava u zavodljivom sjaju. Daje znake budućnosti. Državnik, referiše Sloterdajk dalje, bez ikakvih vrednosnih određenja, "pre nego što počne da pleće primerenu državu, mora da odbaci neodgovarajuće prirode". Kasnije "promišljeni (...) smeju da se uključe u kulturni pogon", pri čemu se "čuvare ljudi od svojih štićenika tako temeljno razlikuju" da "nikada nije moguća izborna uprava" - "samo uprava na osnovu znanja".

U svojoj replici u *Frankfurter Rundschau* Sloterdajk se brani od "makabrističke romantike" svojih kritičara, od vlastitog slučaja pravi slučaj feljtona o nekome ko "ništa i ne sluti" i tvrdi da je samo parafrazirao Hajdegera. Ovo je tačno u onom nevažnom delu, ali je u celini pogrešno.

Već 1991. godine Sloterdajka su obuzele fantazije o uzgoju; već tada se poigravao mišlju o uklanjanju bezazlenog "starog čoveka" pomoću selekcije. U *Izveštajima o stanju budućnosti (Suhrkamp)*, koje je sam izdao, Sloterdajk preporučuje da se rešimo "nasleđenog staroevropskog pogleda na svet". Oslobođen ovog balasta, oduševljavao se Sloterdajk tada "biologizmom", koji "u celini cilja na inteligentno čovečanstvo, a ne na neurobiološki aparthejd ili klasnu vladavinu mutanata inteligencije nad starim ljudima današnje vrste". Rečenicu kasnije, skrupule se povlače pred opscenošću njegovih reči i unutrašnji odgojitelj velikih uzima reč. "Moгуće je ono najgore, ali ni u kom slučaju ne gore od onoga što se događa kad ne postoji selekcija koju vrše inteligentni i plemenitiji ljudi".

Zaista, gore od ovoga ne može. Tako Sloterdajkov skandalozan govor ne proističe iz zablude jednog "svetonazornog filozofa" koji se zaglibio na Ničeovom i Hajdegerovom tragu i pri tom umišlja da u gradskoj šumi u Karlsrueru može da pokopa modernu. U Sloterdajkovim fantazijama o selekciji prebiva zastrašujući realizam, koji trezveno uočava dijabolički potencijal genetskih istraživanja. On zna da je Pandorina kutija otvorena i da genetsko-tehnološko uzgajanje čoveka više nije *science fiction*.

Već neposredno posle otkrića strukture DNK genetičari su svoje osvajačke fantazije pustili na slobodu i biopolitičku budućnost popločali slatkim obećanjima. Džulijan Haksli je 1962. godine brinuo zbog nesavršenosti ljudskog roda i predložio je da se eugeničkom selekcijom "poboljša kvalitet svet-skog stanovništva". Džošua Lederberg, dobitnik Nobelove nagrade i molekularni biolog, likovao je na jednom čuvenom kongresu *Čiba*-e što se "sada čovek može definisati" i što se "zahvatima pre rođenja može regulisati veličina čovekovog mozga". Frensis Krik je za putovanja u svemir sanjario o homunkulusu otpornom na zračenja i sa veoma malim potrebama, "regresivnom mutantu sa nogama kojima može da hvata i majmunolikom karlicom".

Da li genetska tehnologija poništava znanje o dobru i zlu?

Od prvog časa je genetska tehnologija davala slike čoveka, nabacivala tamne i zastrašujuće scenarije i obećavala da će

skinuti zvezde sa neba. Sonda znanja genetske tehnologije odstranila je poslednje metafizičke ostatke i bespovratno uništila čaroliju vere u nadvremenu i nepromenljivu srž čovekovog bića. A ipak, apsolutna sloboda stvara neizmerne užase. Genetsko-tehnološka transparentnost stvara nove tmine; ona pokreće dijalektiku prosvetiteljstva, koja, čini se, dodiruje jednu duboko internalizovanu zonu: međusobni ljudski moralni odnos, temeljnu simetriju slobodnih i jednakih. Američki filozof prava Ronald Dvorkin ovaj prastari strah koji izaziva genetska tehnologija objašnjava dubokim strahom da u dvostrukom smislu reči možemo da izgubimo "odgovornost", znanje o dobru i zlu – upravo tako kao da genetska istraživanja povređuju skrivenu odbranu postojanja i opravdanu zabranu definisanja života.

Sloterdajk koristi pogodnost trenutka i prirodnim naukama, koje izazivaju strah, nudi primirje. Nastupa kao "nadzornik" i istraživanju obećava posvećivanje u metafizičke visine, tako što znanju genetske tehnologije udahnjuje filozofski duh – a filozofiji istovremeno stavlja krunu kraljevskog znanja. To bi trebalo da bude izbavljenje od svake kritike i kraj sumnjičenja faustovske nauke, večni mir između znanja i duha, filozofije i tehnike. Jer, gledano iz ugla "povesti bića", genetska istraživanja deluju kao srećna okolnost. Nakon što je humanizam, navodno, zakazao, spremno je sredstvo kojim bi se čovek, pošto je ostao bez svog mesta i konteksta, vratio u svoje izvorno "biće". Još i više: u antropotehnici je i događanje istine, takoreći inicirano od strane Bića. Na čistini nauke, kroz uzgoj od strane upravljačke elite, ekscentrični Zemljanin mutira u svoje staro "biće", koje je moderna izneverila.

Na koje osnove je postavljen ovaj "humanizam" odgajanja, pokazuje nam Sloterdajkov monumentalni, trotomni projekt *Sphären*, u izdanju *Suhrkamp*-a. On se napaja, na granici sa totalitarnim, idejom da u postnatalnim okolnostima mora ponovo da se uspostavi prenatalna simbioza – izvorna sigurnost, zaštićeno stanovanje u "mehuru", "majčinoj samici". Iz toga proističe i Sloterdajkov afekt spram monoteizma, koji čoveka navodno inficira fatalnim nadama u spasenje. Ali, neće još dugo. Čim se iz sećanja izbriše praslika jednakosti i istovetnosti sa božjim likom, nepravda više nije skandal – kao ni biopolitički umireno klasno društvo, u ko-

jem čovek kao vlasnik tela na tržište iznosi samog sebe, kao lični ljudski kapital.

Dok raste pritisak socijalnih problema, na mesto utopije pravednosti došle su biopolitičke fantazije o selekciji. One propovedaju prilagođavanje logici istraživanja, prilagođavanje okolini koju smo sami stvorili i hod modernizacije, koji nema alternativu – a u Sloterdajkovom slučaju, čak i ubrzanje tog hoda pomoću genetske tehnologije. Ako staro "biće" ne sluša dovoljno brzo i reaguje zastranjivanjem, onda se to mora staviti u njegovu "biće"; ukoliko se realnost više

ne može promeniti, onda neka se barem promene slike sveta. Parola ne glasi – sloboda i odgovornost, nego: konformizam bez etičke srži. Bizarno je da ova biopolitika snažno deluje u zavetrini koju stvara Hajdeger čiji su geni manipulirani Ničeom. Naročito Hajdeger. Sa jezom bi se on okrenuo od eugeničke opsene projekta Zaratustra – od opšteg nasrtaja na neizrecivi život "starog čoveka".

Objavljeno u: Die Zeit, Nr. 36, 2.9.1999.

Tomas Ashojer (Thomas Assheuer), bivši urednik kulturne rubrike u *Frankfurter Rundschau*, a danas je u uredništvu nedeljnika *Zeit*. Sa Hansom Sarkovicem (Hans Sarkowicz) objavio *Rechtsradikale in Deutschland. Die alte und die neue Rechte* (1992), a sa Vernerom A. Pergerom (Werner A. Perger) *Die Zukunft der Demokratie. Ein Buch mit der Zeit* (2000).